

Ontstaan en ontwikkeling culturele Basisinfrastructuur Functies en subsidiecriteria

BOEKMAN

Jack van der Leden

Ontstaan en ontwikkeling culturele Basisinfrastructuur Functies en subsidiecriteria

Met ingang van de beleidsnotaperiode 2009-2012 werd onder minister van Cultuur Ronald Plasterk de culturele Basisinfrastructuur (BIS) van kracht. De kiem van de nieuwe subsidiesystematiek lag bij zijn voorganger staatssecretaris Medy van der Laan. Zij wilde hiermee de cultuurnota van de regering losmaken van de besluiten over subsidies aan instellingen en makers, zodat de politiek zich op de hoofdlijnen kon concentreren. Hoe hebben de bewindslieden sinds Plasterk aan de BIS invulling gegeven?

In het voorjaarsnummer 2021 van *Boekman* (Nuchelmans 2021) stond het Nederlands cultuurbestel centraal. Subsidieaanvragers hebben de neiging naar beoordelingscriteria toe te schrijven, zo kwam in de artikelen naar voren, tegelijkertijd zien ze vanwege de steeds veranderende voorwaarden door de bomen het bos niet meer. De roep om verandering in de culturele sector is groot. De vraag van de redactie van *Boekman* was daarom: kan het anders?

Ook de Raad voor Cultuur bezint zich op ‘alternatieven voor het huidige bestel’, zo bleek uit een advies aan minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) Van Engelshoven in november 2020. Met name nu de coronacrisis verschillende pijnpunten verder heeft blootgelegd. Denk aan vraagstukken als arbeidsmarkt/verdienvermogen, samenwerking tussen overheden en ruimte voor nieuwe genres. In reactie op een van de voorstellen van de raad onderzoekt de minister momenteel de mogelijkheid de termijn van de huidige cultuurnota-periode 2021-2024 te verlengen met één of twee jaar (Raad voor Cultuur 2020b, 32; Engelshoven 2021).

Van der Laan wilde terug naar een politiek debat dat zich op hoofdlijnen zou concentreren

Deze *Verkenning* in de reeks *Boekman Extra* biedt een korte terugblik op het ontstaan en de inrichting van de culturele Basisinfrastructuur (BIS). Welke subsidiecriteria hanteerden de opeenvolgende bewindslieden voor de invulling ervan? Het cultuurbeleid van Ronald Plasterk (2009-2012), Halbe Zijlstra (2013-2016), Jet Bussemaker (2017-2020) en Ingrid van Engelshoven (2021-2024) in vogelvlucht, op basis van documenten uit de Kennisbank van de Boekmanstichting.

Culturele Basisinfrastructuur

Met ingang van de beleidsnotaperiode 2009-2012 werd de Basisinfrastructuur (BIS) van kracht. Hiermee kwam er een eind aan de situatie waarin (alsmaar meer) instellingen een aanvraag indienden bij het ministerie van OCW, dat als enige bestuursorgaan op rijksniveau vierjarige subsidies verstreekte (Plasterk 2007b).

De kiem van de nieuwe subsidiesystematiek ligt besloten in de nota *Verskil maken: herijking cultuurnotasytematiek* van staatssecretaris van Cultuur Medy van der Laan (2005). Van der Laan sprak van een systematiek die steeds meer werd opgetuigd maar in de praktijk leidde tot een dichtgetimmerd bestel dat meer continuïteit dan dynamiek bewerkstelligde: ‘Samenvattend kun je stellen dat de cultuurnotasytematiek als beheersinstrument ruimschoots voldoet, maar als beleidsinstrument is verschrompeld tot een verbureaucratiseerde en ontzielde procedure’ (Laan 2005, 3; zie ook Meerkerk et al. 2021). Ze wilde terug naar een politiek debat dat zich op hoofdlijnen zou concentreren en niet draaide om besluiten op instellingsniveau. De cultuurnota van de regering werd losgemaakt van de besluiten over subsidies aan instellingen en makers (Ibid. 4).

De ideeën uit de nota van Van der Laan werden onder minister van Cultuur Ronald Plasterk omgezet in regelgeving die leidde tot de instelling van de BIS. Het uitgangspunt was dat de Rijksoverheid voortaan alleen direct subsidies verleent aan een beperkt aantal instellingen die samen een culturele basisinfrastructuur vormen. Het betreft instellingen die een vitale rol in het regionale culturele aanbod of een landelijke functie hebben (Plasterk 2008b, 5). Denk aan grote musea en

landelijke theater-, dans- en muziekgezelschappen.

Onder het devies ‘sturing op afstand’ kregen de cultuurfondsen een grotere rol toegekend: het ‘artistiek middensegment’, oftewel de vele gezelschappen, productiekernen en ensembles, kon voortaan een (project)subsidieaanvraag bij hen indienen (vanaf 2009 ook meerjarige subsidies). De cultuurfondsen staan immers dicht bij de culturele praktijk, was de redenering, en hebben beter zicht op de artistieke ontwikkelingen in die sector (Plasterk 2007a, 28).

Funcities

Met de BIS neemt het Rijk de rechtstreekse verantwoordelijkheid voor de invulling van een aantal functies waarop instellingen kunnen intekenen, en die kwalitatief hoogwaardig en goed gespreid cultuuraanbod moeten garanderen:

1. de instandhoudingsfunctie (binnen de podiumkunsten; ook musea met rijkscollectie);
2. de ontwikkelingsfuncties (postacademische instellingen, productiehuizen in de podiumkunsten, presentatie-instellingen in de beeldende kunst, instellingen op het gebied van architectuur, vormgeving, nieuwe media, letteren en erfgoed die zich richten op ontwikkeling);
3. internationale platformfunctie (voor exclusief internationaal aanbod, internationale uitwisseling en coproductie, internationale ontmoeting van vakgenoten);
4. ondersteuningsfunctie ((inter)nationale vertegenwoordiging en promotie, educatie, informatie, reflectie, inventarisering, waardering en ontsluiting van erfgoed, documentatie en archivering, afstemming en coördinatie) (Plasterk 2007a, 29-37; Plasterk 2007b; Raad voor Cultuur 2007).

Instellingen die met hun activiteiten deze functies vervullen, kunnen rechtstreeks van het ministerie van OCW een vierjaarlijkse of nog langjariger subsidie krijgen. De fondsen vallen voor hun financiering binnen dezelfde vierjaren-cyclus en verstrekken zowel vierjarige subsidies als subsidies voor projecten. Gezien hun grotere rol in het nieuwe financieringssysteem worden ze beoordeeld door visitatie (Plasterk 2007a, 10;

Bijsterveldt-Vliegenthart 2010). Hetzelfde geldt voor langjarig gesubsidieerde instellingen, die niet elke vier jaar meer beoordeeld worden door de Raad voor Cultuur (musea met een rijkscollectie, symfonieorkesten en opera- en dansgezelschappen en de sectorinstituten) (Plasterk 2007a, 49-50).

Plasterk: Kunst van leven, 2009-2012

Met ingang van 2009 wordt de Basisinfrastructuur voor het eerst met instellingen ingevuld. Er moet meer ruimte komen voor talentontwikkeling en een sterke, innovatieve en internationaal georiënteerde cultuursector, zo valt te lezen in *Kunst van leven: hoofdlijnen cultuurbeleid* (Plasterk 2007a) en *Subsidieplan kunst van leven 2009-2012* (Plasterk 2008b, zie ook adviezen Raad voor Cultuur 2007, 2008). Volgens Plasterk is een sterke sector een voorwaarde voor een bloeiend cultureel leven, daar horen investeringen in professionalisering, ondernemerschap en excellentie bij (Plasterk 2007a, 21). Kwaliteit en topkunst zijn kernbegrippen in de nota. Voor alle instellingen in de Basisinfrastructuur geldt verder dat ze verankerd zijn in de maatschappij en meer eigen inkomsten genereren.

Ronald Plasterk.
Fotografie: Sjaak Ramakers

In zijn adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur (Plasterk 2008a) vraagt de minister bij de beoordeling van aanvragen te letten op¹:

- aandacht voor publieksbereik en educatie
- positie in het culturele veld op het gebied van samenwerking, internationalisering, talentontwikkeling en innovatie
- invulling aan maatschappelijke positie en samenwerking in stad of regio
- geografische spreiding
- internationale activiteiten

Het subsidiebedrag voor de BIS inclusief de fondsen bedraagt 530 miljoen euro. De BIS bestaat uit 42 podiumkunstinstanties, 21 productiehuisen, 11 beeldende kunstinstellingen, 30 musea, 11 postacademische instellingen, 13 festivals, 25 ontwikkelinstellingen en 20 ondersteunende instellingen (Plasterk 2008b, bijl. 1).²

De minister pleit voor de ketengedachte: een lopende lijn van kunstvakonderwijs via productiehuisen en een divers aanbod naar een kwalitatief hoge top. Geen hoge top zonder een brede basis. Daarom krijgen productiehuisen in de podiumkunsten en presentatieinstellingen in de beeldende kunst een stevige positie: de ontwikkelingsfunctie in de landelijke Basisinfrastructuur (Plasterk 2007a, 7).

Halbe Zijlstra.
Fotografie: Jurgen Huiskes

Zijlstra: Meer dan kwaliteit, 2013-2016

De onder Plasterk ingerichte Basisinfrastructuur zou al gauw een drastische aanpassing ondergaan met het aantreden van het kabinet-Rutte 1 in 2010. Het kabinet staat voor een omslag in het cultuurbeleid, schrijft staatssecretaris van OCW Halbe Zijlstra in *Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid* (Zijlstra 2011a, 3). Dat betekent: minder subsidieafhankelijkheid en scherpe selectie van te financieren instellingen (Zijlstra 2012, 1). Culturele instellingen en kunstenaars moeten een groter deel van hun inkomsten zelf verwerven en worden daarmee minder afhankelijk en flexibeler.

Er wordt ondanks felle protesten vanuit de culturele sector ingrijpend bezuinigd op het cultuurbudget: 200 miljoen euro vanaf 2013, waarvan circa 125 miljoen euro op de BIS. Over de inrichting ervan wordt de Raad voor Cultuur om een stelseladvies gevraagd (Raad voor Cultuur 2011). De bezuinigingen op de Basisinfrastructuur slaan gaten in het cultuurbestel, waarschuwt de raad (2012).

Voor de inrichting van de BIS gelden voor Zijlstra de volgende politiek-inhoudelijke uitgangspunten: de internationale top dient op hoog niveau te blijven, daarom geen hoge korting op alle instellingen. Ook regionale voorzieningen worden in staat gesteld kwalitatief hoogwaardig aanbod te blijven bieden; bij bezuinigingen worden erfgoed en bibliotheken zoveel mogelijk

Onder Zijlstra wordt er ingrijpend bezuinigd op het cultuurbudget: 200 miljoen vanaf 2013, waarvan circa 125 miljoen op de BIS

ontzien; productie gaat voor ondersteuning; daarom kiest het kabinet voor een sterkere bezuiniging op sectorinstituten en intermediairs in plaats van bijvoorbeeld theatergezelschappen en musea; de creatieve industrie krijgt ondersteuning vanwege de bijdrage aan economische ontwikkeling (Zijlstra 2012, 3-5).

Voor toekenning van subsidies binnen de BIS gelden, naast hoge artistieke kwaliteit, de volgende criteria:

- publiek: instellingen moeten een groot en breed samengesteld publiek bereiken
- ondernemerschap: instellingen en kunstenaars moeten meer werk maken van ondernemerschap. Er komt een toetredingsnorm voor de BIS van 17,5 procent eigen inkomsten, voor alle cultuurproducerende instellingen
- participatie en educatie: instellingen moeten toegankelijk zijn voor kinderen en jongeren en samenwerken met het onderwijs
- de instelling beheert een rijkscollectie van (inter)nationale betekenis of biedt aanbod van (inter)nationale betekenis aan
- focus op hoogwaardige kernpunten in de regio's noord, oost, zuid, midden en de grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag (Zijlstra 2011b, 12)

Het subsidiebudget voor de BIS voor de periode 2013-2016 bedraagt 326,8 miljoen euro. De BIS bestaat per 2013 uit 32 podiumkunstinstellingen, 14 ondersteunende instellingen, 4 festivals, 29 musea en 6 presentatie-instellingen beeldende kunst (Zijlstra 2011b; Zijlstra 2012, bijl. 3).³

De BIS wordt flink uitgedund. Zoals Zijlstra in de *Uitgangspunten cultuurbeleid* (Zijlstra 2010) heeft aangekondigd wordt er kritisch gekeken naar ondersteunende taken, die vooral bij sectorinstituten waren belegd. Veel van de taken om producerende instellingen te ondersteunen, vindt het kabinet voortaan de verantwoordelijkheid van instellingen zelf, brancheverenigingen en de markt. Daarom beëindigt het kabinet de financiering van sectorinstituten muziek, theater en dans: Muziek Centrum Nederland, Nederlands Muziek Instituut en Theater Instituut Nederland. Ook Erfgoed Nederland wordt opgeheven (Zijlstra 2011a, 20, 24).

De verantwoordelijkheid voor talentontwikkeling komt te liggen bij grote culturele instellingen en de cultuurfondsen. Post-academische instellingen en productiehuzen voor de podiumkunsten verdwijnen uit de BIS (Ibid. 4).

Bussemaker: Ruimte voor cultuur, 2017-2020

Zijlstra's opvolger Jet Bussemaker presenteert in 2013 haar agenda voor toekomstig cultuurbeleid met de brief *Cultuur beweegt: de betekenis van cultuur in een veranderende samenleving* (2013a). Ze wijst erop dat de gesubsidieerde sector nog volop bezig is een passend antwoord te vinden op de bezuinigingen onder haar voorganger (Ibid.). In een volgend document legt Bussemaker haar inzet voor het subsidiebestel vast (Bussemaker 2013b). Ze verwijst daarbij naar evaluaties van het cultuurbeleid 2009-2012 door de Raad voor Cultuur (2010) en DSP-groep (Horst et al. 2010). Die laten zien dat het stelsel van een basisinfrastructuur en fondsen zowel binnen als buiten de cultuursector als een verbetering wordt gezien ten opzichte van de oude cultuurnotastystematiek, en dat het onderscheid tussen basisinfrastructuur en fondsen helder is. Bussemaker stelt dan ook vast dat ze op hoofdlijnen tevreden is over het stelsel. Wel wil ze de werking en kwaliteit ervan verbeteren door meer samenwerking tussen de overheden en door in de beoordeling van

Jet Bussemaker.
Fotografie: Arenda
Oomen

culturele instellingen meer rekening te houden met daadwerkelijk geleverde prestaties (Bussemaker 2013b, 4).

Centraal in haar nota *Ruimte voor cultuur: uitgangspunten cultuurbeleid 2017-2020* staat meer ruimte voor kunstenaars en instellingen om te kunnen inspelen op veranderingen in financiering, smaak en gedrag van publiek, en de opkomst van stedelijke regio's (Bussemaker 2015b). Hierin volgt zij de Raad voor Cultuur (2015). Ze wil kwaliteit vooropstellen en aansturen op aantoonbare resultaten, innovatie en profilering aan te moedigen, samenwerking met gemeenten en provincies te stimuleren en een meer divers publiek aanspreken. Ze zet in op cultuureducatie, talentontwikkeling, de maatschappelijke waarde van cultuur, digitalisering en internationaal cultuurbeleid (Bussemaker 2015b). Concreet vertaalt dit zich in de volgende beoordelingscriteria:

- kwaliteit, niet alleen de artistieke kwaliteit, maar ook op het gebied van talentontwikkeling, samenwerking, oorspronkelijkheid, vakmanschap en vernieuwing, net als activiteiten (educatie, participatie, private samenwerking en talentontwikkeling)
- educatie en participatie, met aandacht voor diversiteit
- maatschappelijke waarde, accent op belang draagvlak (Bussemaker 2015a, 20)

Het subsidiebudget voor de BIS in de periode 2017-2020 is 379,91 miljoen euro per jaar. Een extra investering van 10 miljoen euro per jaar komt ten goede aan talentontwikkeling, cultuureducatie en publieksbereik, met name in de regio. De BIS bestaat per 2017 uit 11 ondersteunende instellingen, 35 podiumkunstinstituten, 3 productiehuisen, 6 beeldendekunstinstituten, 26 musea (publieksactiviteiten)⁴, 8 festivals en 4 post-academische instellingen (Bussemaker 2016a).⁵

De bezuinigingen onder Zijlstra trokken een zware wissel op de cultuursector, concludeert de Raad voor Cultuur, die een 'dringend beroep' doet op het kabinet 'om de financiering van de cultuursector op peil te houden' (Raad voor Cultuur 2015, 174-175). Bussemaker redt een aantal culturele instellingen die harde klappen hadden gekregen (Letterkundig Museum, Huis

Doorn, Slot Loevestein en Museum Meermanno) (Bussemaker 2016a, 5). Er komt extra geld voor festivals en talentontwikkeling: de post-academische opleidingen krijgen weer structureel geld, net als de productiehuisen en jeugdgezelschappen. De cultuurfondsen krijgen meer speelruimte en mogen weer voor vier jaar subsidie verlenen in plaats van twee jaar (Bussemaker 2016a). Onder Zijlstra was deze mogelijkheid geschrapt.

Van Engelshoven: Cultuur in een open samenleving, 2021-2024

In haar visiebrief *Cultuur in een open samenleving* beschrijft minister Ingrid van Engelshoven (2018) vijf thema's die aan het cultuurbeleid ten grondslag liggen: cultuur maakt nieuwsgierig, ruimte voor nieuwe makers en cultuur, een leefomgeving met karakter, cultuur is grenzeloos en een sterke culturele sector. Creatieve en kunstzinnige talenten krijgen kansen en mogelijkheden om zich artistiek te ontplooiën; iedereen heeft toegang tot cultuur. Opvallend is dat de Fair Practice Code, de Governance Code Cultuur en de Code Culturele Diversiteit voorwaarden zijn om voor subsidie in aanmerking te komen.

Ingrid van Engelshoven
Fotografie: Valerie Kuypers

De subsidiecriteria zijn voor de periode 2021-2024:

- artistieke kwaliteit
- vernieuwing. De aansluiting bij het publiek van nu beperkt zich niet tot bepaalde genres of groepen makers. Ook in de samenstelling van het personeel moeten aanvragers duidelijk maken dat zij bij de diverse samenleving van nu horen
- eerlijke beloning
- bevordering van educatie en participatie
- geografische spreiding (Engelshoven 2019a; 2019b, 16)

Het subsidiebudget van de BIS wordt voor de periode 2021-2024 verhoogd tot 413 miljoen euro. De BIS bestaat per 2021 uit onder andere 12 ondersteunende instellingen, 47 podiumkunstinstanties, 16 festivals, 12 regionale musea, 15 ontwikkelinstellingen, 6 presentatieinstellingen beeldende kunst en 5 post-academische instellingen (Engelshoven 2020, bijl. 1).⁶

‘Het aanbod dat het Rijk ondersteunt, zou een goede afspiegeling moeten zijn van verschillende voorkeuren in de samenleving én van het culturele veld’, schrijft de minister in haar *Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024* (2019b).

Van Engelshoven streeft naar ‘een verbreding van de Basisinfrastructuur die meer recht doet aan de samenhang én diversiteit van het bestel en het publiek’

Daarom maakt ze ruimte voor ‘nieuwe vormen, andere genres en nieuw publiek’ en streeft ze naar ‘(...) een verbreding van de Basisinfrastructuur die meer recht doet aan de samenhang én diversiteit van het bestel en het publiek’ (Ibid., 4, 5). Opvallend is de aandacht voor vernieuwende genres als urban arts, ontwerp en popmuziek, waarmee de minister het advies van de Raad voor Cultuur opvolgt (Raad voor Cultuur 2019; Raad voor Cultuur 2020a). In de Basisinfrastructuur krijgen nu ook festivals in de podiumkunsten, letteren, design en cross-overs een plek, en 15 vernieuwende ontwikkelaars (binnen meerdere sectoren en disciplines, zoals ontwerp, filmhubs, popmuziek, urban arts en crossovers). Tevens wordt het aanbod in de podiumkunsten voor de jeugd uitgebreid en is er meer aandacht voor ontwikkeling van talent in alle disciplines.

Stimulering van samenwerking met de regio’s krijgt in navolging van het advies van de Raad voor Cultuur (2020a) veel aandacht. Er komt onder andere een matchingsregeling met regio’s om via proeftuinen culturele innovatie te stimuleren.

Coronacrisis

De gevolgen van de maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus voor de culturele en creatieve sector – vanaf maart 2020 – zijn ingrijpend (zie voor een analyse Goudriaan et al. 2021). Vanuit het ministerie van OCW en de cultuurfondsen zijn er diverse coulancemaatregelen getroffen, en aanvullende subsidies binnen verschillende steunpakketten gecreëerd (Engelshoven 2021). Ook de Raad voor Cultuur wijst in zijn eerdergenoemde advies aan de minister in november 2020 op de impact van de coronacrisis op de culturele en creatieve sector én de uitwerking ervan op de hele samenleving. Een van de concrete voorstellen is de vierjarenperiode van de BIS eenmalig te verlengen tot vijf of zes jaar, zodat gesubsidieerde instellingen de rust en ruimte krijgen om te herstellen van de crisis (Raad voor Cultuur 2020b, 32). Verlenging van de periode geeft het ministerie, de raad, de rijkscultuurfondsen, provincies en gemeenten tevens de gelegenheid de resultaten uit de field-labs, de Taskforce Stedelijke Cultuurregio en de monitoring te verwerken in een betere visie op de inrichting van het bestel en van subsidie-

regelingen voor de volgende periode, aldus de raad (Ibid., 32). In reactie heeft de minister aangegeven dit voorstel te verkennen (Engelshoven 2021).

Tot slot

De uitbreiding van de BIS onder Van Engelshoven ten opzicht van haar directe voorganger is duidelijk zichtbaar in onderstaand vergelijkend overzicht van de invulling van de BIS sinds 2009; er is meer geld beschikbaar en meer instellingen ontvangen subsidie.

	Plasterk 2009-2012	Zijlstra 2013-2016	Bussemaker 2017-2020	Van Engelshoven 2021-2024
Subsidiebudget BIS, inclusief fondsen	530	326,8	379,9	413
Podiumkunsten	42	32	35	47
Productiehuizen	21		3	
Beeldende kunst	11	6	6	6
Musea	30	29	26 (publieksact.)	12 (regionaal) ⁷
Postacademisch	11		4	5
Festivals	13	4	8	16
Ontwikkel	25		11	15
Ondersteuning	20	14		12
Future lab				1
Beheer sectorcollecties				2

Tabel 1. *Subsidiebudget BIS, inclusief fondsen (per jaar, in miljoenen euro's)^a en aantallen instellingen naar functie/sector, per cultuurnota sinds 2009-2012^a*
Bronnen: Plasterk 2008b, bijl. 1, Zijlstra 2012, bijl. 3, Bussemaker 2016a, Engelshoven 2020

Het aantal podiumkunstinstanties (dans, muziek en theater), alsook festivals is enorm gegroeid. Er is in de Basisinfrastructuur, met name in het huidige beleid, weer ruimte voor talentontwikkeling – door Halbe Zijlstra nog wegbezuinigd. Verder maakt de nadruk op ondernemerschap en eigen inkomsten steeds meer plaats voor sturing op artistieke kwaliteit en maatschappelijke inbedding en meerwaarde.

Wanneer we terugblikken op de overwegingen over de BIS van Medy van der Laan, zoals de wens dat de politiek zich op hoofdlijnen concentreert en niet op beslissingen over subsidies

(Laan 2015, 2-4), zien we dat die verwachting maar ten dele is uitgekomen. Bij elke vierjaarlijkse subsidieronde ontstaat immers discussie in het veld en in de Tweede Kamer over de toekenningen. De staatssecretaris noemde de systematiek als beleidsinstrument ‘verschrompeld tot een verbureaucratiseerde en ontzield procedure’ (Ibid.). Deze kwalificatie heeft voor veel van de auteurs en geïnterviewden in *Boekman* 126 nog steeds realiteitswaarde. De discrepantie tussen politiek en culturele veld lijkt te groeien, wat de coronacrisis nog duidelijker aan het licht heeft gebracht (Nuchelmans 2021). Het bestel is zelfs bureaucratischer

geworden, stellen Edwin van Meerkerk en Quirijn van den Hoogen in *Boekman* (Meerkerk et al. 2021). De structuur van het bestel wordt steeds fijnmaziger, denk aan de diverse codes die voor de sector gelden. Regels stapelen zich op. De nadruk vanuit de politiek op publieksbereik bijvoorbeeld werkt hijgerigheid bij instellingen binnen de culturele sector in de hand. De auteurs wijzen op de spanning tussen autonomie (van sector, instellingen en makers) en controle (door overheden, semioverheden en sponsors). In plaats van aansturing door de overheid op details zouden instellingen meer vrijheid moeten krijgen om zelf keuzes te maken, met subsidies die perspectief bieden op de langere termijn. Een cultuur van vertrouwen in plaats van een stelsel van controle (Ibid.).

In de afgelopen jaren voerden steeds meer gemeenten een culturele basisinfrastructuur in, naar model van de landelijke BIS. Bijvoorbeeld Amsterdam, waar een deel van de subsidiëring van kunst- en cultuurinstellingen direct onder de verantwoordelijkheid van het gemeentebestuur valt (Amsterdam Bis). Een ander deel van het budget is ondergebracht bij het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) (Meliani 2019). Ook Almere (Wielinga et al. 2020), Eindhoven (Cultuur Eindhoven 2019 en Rotterdam (Gemeente Rotterdam 2020) kennen een culturele basisinfrastructuur (zie Modderman et al. 2019) voor een analyse van varianten voor een BIS, in opdracht van de gemeente Rotterdam). De vraag is dan ook hoe eventuele veranderingen in het landelijke stelsel zich zullen verhouden tot deze stedelijke structuren. Gezien de nauwe verwevenheid van landelijke en decentrale geldstromen vraagt elke wijziging van het stelsel niet alleen om overleg met het veld, maar ook om bestuurlijke samenwerking tussen de overheidslagen. De komende tijd zal uitwijzen of de wens van Medy van der Laan voor minder bureaucratie en meer bezieling alsnog bewaarheid kan worden. •

Literatuur

- Bijsterveldt-Vliegenthart, J.M. van (2010) '[Instellingsbesluit visitatiecommissies cultuurinstellingen 2009-2012](#)'. In: *Staatscourant*, nr. 7126, 11 mei.
- Bussemaker, J. (2013a) '[Cultuur beweegt: de betekenis van cultuur in een veranderende samenleving](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 76.
- Bussemaker, J. (2013b) '[Cultuurstelsel 2017-2020](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 95.
- Bussemaker, J. (2014) '[Culturele basisinfrastructuur 2017-2020](#)'. Eerste Kamer 33750 VIII, J.
- Bussemaker, J. (2015a) '[Subsidieregeling culturele basisinfrastructuur 2017-2020](#)'. In: *Staatscourant*, nr. 37135, 3 november.
- Bussemaker, J. (2015b) '[Ruimte voor cultuur: uitgangspunten cultuurbeleid 2017-2020](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 124.
- Bussemaker, J. (2016a) '[Besluiten culturele basisinfrastructuur periode 2017-2020](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 211.
- Bussemaker, J. (2016b) '[Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen](#)'. In: *Staatscourant*, nr. 1220, 14 januari.
- Cultuur Eindhoven (2019) '[Cultuur Eindhoven beleidsplan/jaarplan 2020](#)'. Eindhoven: Cultuur Eindhoven.
- Engelshoven, I.K. van (2018) '[Cultuur in een open samenleving](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 221.
- Engelshoven, I.K. van (2019a) '[Subsidieregeling culturele basisinfrastructuur 2021-2024](#)'. In: *Staatscourant*, nr. 61036, 11 november.
- Engelshoven, I.K. van (2019b) '[Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 290.
- Engelshoven, I.K. van (2020) '[Besluitvorming culturele basisinfrastructuur 2021-2024](#)'. Tweede Kamer 32820, nr. 383.
- Engelshoven, I.K. van (2021) '[Vierde specifieke steunpakket culturele en creatieve sector voor derde kwartaal 2021](#)'. Tweede Kamer 32820/35420, nr. 418.
- Gemeente Rotterdam (2020) '[Stad in transitie, cultuur in verandering: cultuurplan 2021-2024](#)'. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Goudriaan, R. (et al.) (2021) '[Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund: effecten van de coronacrisis in de culturele sector](#)'. Amsterdam: Boekmanstichting, SiRM en Significant APE.
- Horst, A. van der en R. Zoutman (2010) '[Verskil maken, een terugblik: evaluatie subsidiesystematiek OCW](#)'. Amsterdam: DSP-groep.
- Laan, M. van der (2005) '[Verskil maken: herijking cultuurnotatiesystematiek](#)'. Tweede Kamer 28989, nr. 22, bijlage 1.
- Meerkerk, E. van en Q. van den Hoogen (2021) '[Knellend keurslijf: de beperkingen van een steeds bureaucratischer cultuurbestel](#)'. In: *Boekman*, jrg. 33, nr. 126, 4-8.
- Meliani, T. (2019) '[De kracht van kunst en cultuur: hoofdlijnen kunst en cultuur 2021-2024](#)'. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Modderman, P., J. Mulder en L. Wolters (2019) '[Mogelijke varianten voor een culturele Basisinfrastructuur](#)'. Den Haag: KWINK groep.

- Nuchelmans, A. (hoofdred.) (2021) [Boekman: cultuurbestel als kader of keurslijf?](#) Jrg. 33, nr. 126.
- Plasterk, R.H.A. (2007a) [Kunst van leven: hooflijnen cultuurbeleid](#). Tweede Kamer 28989, nr. 44.
- Plasterk, R.H.A. (2007b) ['Wijziging regeling subsidies en uitkeringen cultuuruitingen'](#). In: *Staatscourant*, nr. 206, 11.
- Plasterk, R.H.A. (2008a) [Adviesaanvraag basisinfrastructuur](#). Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Tweede Kamer 28989, nr. 66.
- Plasterk, R.H.A. (2008b) [Subsidieplan kunst van leven 2009-2012](#). Tweede Kamer 31482, nr. 16.
- Raad voor Cultuur (2007) [Innoveren, participeren! advies agenda cultuurbeleid en culturele basisinfrastructuur](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2008) [Basisinfrastructuur 1.0: advies vierjaarlijkse cultuursubsidies voor instellingen, sectorinstellingen en fondsen in de Basisinfrastructuur](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2010) [Advies evaluatie subsidiesystematiek](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2011) [Advies bezuinigingen cultuur 2013-2016: noodgedwongen keuzen](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2012) [Slagen in cultuur: advies over de culturele basisinfrastructuur 2013-2016](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2015) [Agenda cultuur 2017-2020 en verder](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2019) [Cultuur dichtbij, dicht bij cultuur: advies cultuurbestel 2021-2024](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2020a) [Culturele basisinfrastructuur 2021-2024: advies BIS](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2020b) [Onderweg naar overmorgen: naar een wendbare en weerbare culturele en creatieve sector](#). Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Wielinga, R. en F.M. Weerwind (2020) ['Nadere regels subsidie cultuur 2021-2024'](#). In: *Gemeentebled*, nr. 95336, 14 april.
- Zijlstra, H. (2010) [Uitgangspunten cultuurbeleid](#). Tweede Kamer 32500 VII, nr. 75.
- Zijlstra, H. (2011a) [Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid](#). Tweede Kamer 32820, nr. 1.
- Zijlstra, H. (2011b) [Subsidieregeling culturele basisinfrastructuur 2013-2016'](#). In: *Staatscourant*, nr. 19432, 31 oktober.
- Zijlstra, H. (2012) [Besluiten culturele basisinfrastructuur 2013-2016](#). Tweede Kamer 32820, nr. 65.

In de Kennisbank van de Boekmanstichting is nog meer informatie beschikbaar over de [cultuurnotaprocedure](#) in het algemeen en de ontwikkelingen in beleid en praktijk gedurende de besproken beleidsperioden [2009-2012](#) (Ronald Plasterk), [2013-2016](#) (Halbe Zijlstra), [2017-2020](#) (Jet Bussemaker) en [2021-2024](#) (Ingrid van Engelshoven).

Noten

- In de *Regeling subsidies en uitkeringen cultuuruitingen* staan de subsidiërcriteria per onderdeel gespecificeerd (Plasterk 2007b, zie ook de adviesaanvraag van de minister aan de Raad voor Cultuur: Plasterk 2008a).
- Plasterk bestaat de BIS uit langjarig gesubsidieerde instellingen: 10 symfonie-orkesten, 2 dansgezelschappen, 2 operagezelschappen, 30 musea en erfgoedbeherende instellingen, 9 sectorinstellingen; vierjarig gesubsidieerde instellingen: 9 theatergezelschappen, 5 dansgezelschappen, 13 jeugd- en jeugdtheatergezelschappen, 1 operagezelschap, 13 internationale festivals, 25 ontwikkelinstellingen (alle disciplines, gericht op vernieuwing, ontwikkeling van het vakgebied, talentontwikkeling), 11 postacademische instellingen, 21 productiehuizen podiumkunsten, 11 presentatie-instellingen beeldende kunst, 11 ondersteunende instellingen op de terreinen internationaal, educatie en intercultureel (Plasterk 2008b, bijl. 1).
- In de tekst zijn instellingen naar functie/sector opgeteld. Onder Zijlstra bestaat de BIS uit: 14 ondersteunende instellingen, 8 theatergezelschappen, 4 dansgezelschappen, 3 filmfestivals, 29 musea, 1 festival voor de podiumkunsten, 3 operagezelschappen, 9 symfonie-orkesten, 8 jeugdtheatergezelschappen en 6 presentatie- instellingen beeldende kunst (Zijlstra 2011b; Zijlstra 2012; zie tabel 1).
- Sinds de invoering van de *Erfgoedwet* in 2016 vormen de beheerkosten van de musea waarvoor de minister van OCW verantwoordelijk is, niet langer een integraal onderdeel van de vierjarige subsidiërcyclus van de culturele Basisinfrastructuur, maar worden deze op grond van de *Erfgoedwet* structureel gesubsidieerd (Bussemaker 2016b). De financiering van tentoonstellingen en publieksactiviteiten blijft tot de cultuurnota van Van Engelshoven een plek houden binnen de BIS, maar met ingang van 2021 verdwijnen die ook.
- In de tekst zijn instellingen naar functie/sector opgeteld. Onder Bussemaker bestaat de BIS uit: 11 ondersteunende instellingen, 9 theatergezelschappen, 4 dansgezelschappen, 4 filmfestivals, 26 musea (publieksactiviteiten), 4 podiumkunstfestivals, 3 operagezelschappen, 10 orkesten, 9 jeugdtheatergezelschappen, 6 presentatie-instellingen beeldende kunst, 3 productiehuizen en 4 postacademische instellingen (Bussemaker 2016a; zie tabel 1).
- In de tekst zijn instellingen naar functie/sector opgeteld. Onder Van Engelshoven bestaat de BIS uit: 12 ondersteunende instellingen, 9 theatergezelschappen, 4 dansgezelschappen, 4 filmfestivals, 12 regionale musea, 15 ontwikkelinstellingen, 7 podiumkunstfestivals, 3 operagezelschappen, 9 symfonie-orkesten, 7 muziekensembles en koren, 15 jeugdtheatergezelschappen, 6 presentatie- instellingen beeldende kunst, 5 postacademische instellingen, 1 letterenfestival, 4 designfestivals, 1 future lab design en technologie, 2 beheer-, behoud- en ontsluiting/netwerk- of platformfunctie sectorcollecties (Engelshoven 2020, bijl. 1; zie tabel 1).
- Het kabinet subsidieert 12 regionale musea op advies van de Raad voor Cultuur (Engelshoven 2019b, 22; Raad voor Cultuur 2019).
- Zie ook het overzicht 'Meerjarig gesubsidieerde instellingen', tot en met cultuurnotaperiode 2017-2020. De cultuurfondsen verstreken naast meerjarige subsidie ook project- en programmeringssubsidies. Die zijn niet in deze tabellen opgenomen. Op: www.ocwincijfers.nl/cultuur-media/cultuur/cultuur-algemeen/culturele-basisinfrastructuur/meerjarige-subsidies.
- In deze tabel zijn de kunstvormen dans, muziek en theater samengevoegd tot podiumkunsten. Ook bovensectorale en ondersteunende instellingen zijn opgeteld.

Jack van der Leden
is redacteur van
Boekman

Colofon

Boekman Extra is een onregelmatig verschijnende digitale uitgave van de Boekmanstichting.

De Boekmanstichting verzamelt en verspreidt kennis en informatie over kunst en cultuur in beleid en praktijk. Het werkterrein omvat het kunst- en cultuurbeleid van de overheden, particuliere financiering van kunst, de sociaal-economische en juridische aspecten van de kunsten en het kunstenaarsberoep, marketing en sponsoring, culturele organisaties en manifestaties, kunst in relatie tot (nieuwe) media, cultuurbehoud, kunst-educatie, amateurkunst en kunstvakonderwijs.

Zie ook www.boekman.nl

Redactie

Maxime van Haeren
Jan Jaap Knol
Jack van der Leden
André Nuchelmans
Janina Pigagt

Productie

Jack van der Leden
André Nuchelmans

Redactieadres

Boekmanstichting,
t.a.v. redactie
Boekman Extra
Herengracht 415,
1017 BP Amsterdam,
telefoon 020 – 624 37 36,
e-mail
redactie@boekman.nl

Kopij volgens de redactie-aanwijzingen via e-mail

Eindredactie en correctie

Taalbureau IJ, Amsterdam

Beeldredactie

Joseph Plateau

Vormgeving

Joseph Plateau grafisch vormgevers, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Al het mogelijke is gedaan om rechthebbenden van beeld te achterhalen. Indien u meent over auteursrechten te beschikken van beeld in deze *Boekman Extra*, dan kunt u contact opnemen met de Boekmanstichting in Amsterdam.